

УДК 316.773.4

Т. Г.Шоріна

КАТЕГОРІЇ «ВИКЛИК» ТА «ВІДПОВІДЬ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СИТУАЦІЇ «ІСТОРИЧНОГО ПОВОРОТУ»: ПОШУКИ «НОВОЇ НОРМАЛЬНОСТІ ТА НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Національний авіаційний університет
ORCID: 0000-0001-9281-7840

Анотація. У статті досліджується дискурс відносно сучасної історичної ситуації. За визнанням західних інтелектуалів історія досягнула свого «поворотного пункту» і потребує реалізації «нової нормальності». Майбутнє має суперечливі тенденції: воно може привести до поглиблення глобальної кризи, або до «великого перезавантаження» системи цінностей та пріоритетів усіх сфер життя. Сучасний історичний процес з боку економіки характеризується як «системна криза капіталізму»; з боку геополітики – як «криза ліберальної моделі світового порядку» і «кінець глобалізації» та ін. Робиться спроба екстраполювати категорію «виклик» на історичну ситуацію «поворотного пункту», про яку сповіщають світові лідери, та відстежити негативні тенденції ліберального світового порядку, у тому числі, крізь призму передбачень антиутопій Дж. Оруелла та О. Хакслі.

Ключові слова: історичний поворотний пункт; нова нормальність; глобалізація; світовий порядок; західна демократія; постдемократія, виклик та відповідь; історія; філософія історії; антиутопії; постправа; дезінформація; світова криза; цивілізація.

Вступ

Узагальнене розуміння і вивчення історичної дійсності потребує вироблення відповідних узагальнених форм і методів, відповідної системи теоретичних доведень. У лекціях з філософії історії Г. Гегель проводив ту думку, що дійсне знання суспільно-історичного процесу дає не описово-подієвий та рефлексивний види історіографії, а, філософський розгляд. Саме останній дозволяє встановити «загальні точки зору», які розкривають не просто зовнішній порядок, але і «внутрішню душу», що спрямовує історичні події та факти (Гегель 2007, 485). Без філософського осмислення історичні дослідження все більше спеціалізуються і поглинаються емпіризмом, перетворюються, за спостереженням А. Тойнбі, на різновид праці «індустріальних робітників». Тож лише синтез наукового знання та філософського масштабування може забезпечити арсеналом можливостей для проникнення в сутність історичного процесу для перетворення історії на засіб реалізації вищих цілей людини.

Прикметно, що якими б не були соціальні новації та індивідуальний вигляд сучасних речей, науковці звертаються до вже вироблених і відомих філософських та історичних концепцій. Це є свідченням їхньої позачасової універсальності або/та ознакою фундаментальної повторюваності історичного перебігу, яка виявляє спадковість і причинну зв'язаність усіх процесів. Тому перевірені минулі концепції – не про минуле, а про схему та механізм розгортання й сьогодення.

Однією з таких концепцій історіографії, що зберегла свою актуальність для сучасних дослідників, є концепція «виклику та відповіді» А. Тойнбі. Про її корисність, зокрема, було зазначено у новітній колективній монографії «Сталий розвиток: проблеми переходу» (2020), в якій робиться спроба масштабно осмислити суспільні перетворення – не тільки економічного та екологічного виміру, але також духовного та релігійного, корпоративного та соціально-приватного, наукового та політичного. Авторами монографії є науковці різних спеціалізацій. Але вони визнали доцільність використання категорій «виклик» та «відповідь», оскільки, як це було підкреслено у

передмові головними редакторами, дані категорії «дозволять нам зосередитись на важливих аспектах зміни, що допоможе зрозуміти проблеми сьогодення» (Ward and Jurgen and Schmandt 2000, 2). Втім автори монографії не обмежилися рефлексивно-критичною аналітикою, а ще й виробили низку змістовних політичних рекомендацій на адресу бізнесу, уряду та окремих осіб, які потребують змінити свої цінності, пріоритети та поведінку задля вирішення глобальних проблем.

Згадаймо, що категорія «виклик» у А. Тойнбі засвідчує не про «буденні» і «поточні» проблеми соціального чи природного характеру, а про такі, існування яких несе загрозу для існування соціальної системи (цивілізації). Такого роду проблеми трапляються нечасто, але їхнє виникнення говорить про серйозність справ. «Виклики» супроводжуються настанням історичного «роздоріжжя» або «поворотного пункту», коли відступити, або зробити крок «назад», до колишньої «норми», є неможливим, і, отже, слід обирати і здійснювати «нову нормальність». Ця «нова нормальність» у будь-якому разі настане. Втім якою вона буде, прямо залежить від розумності рішень і їхнього своєчасного прийняття з боку «творчої меншості».

Мета дослідження

Предметом вивчення статті є аналіз дискурсу стосовно сучасної історичної ситуації. За визнанням політичного західного класу історія досягнула «поворотного пункту» і потребує реалізації «нової нормальності». Майбутнє має суперечливі тенденції: воно може привести до поглиблення глобальної кризи, або до «великого перезавантаження» системи цінностей та пріоритетів усіх сфер життя.

Сучасний історичний процес з боку економіки характеризується як «системна криза капіталізму»; з боку геополітики – як «криза західної ліберальної моделі світового порядку» та «кінець глобалізації»; з боку політики характеризується явищами «постдемократії», медіакратії та постправди; із соціального боку – кризою інститутів праці та «соціального контракту», ростом несправедливості та ендемічної бідності та ін.

Завданням статті є дослідження концепції А. Тойнбі «виклику та відповіді», яка визнається сучасними науковцями корисною для аналізу масштабних соціальних змін. У тому числі, виглядає доцільним екстраполювати категорію «виклик» на історичну ситуацію «поворотного пункту», про яку сповіщають світові лідери. У статті також робиться спроба провести паралелі негативних тенденцій сучасного світового порядку з антиутопічними передбаченнями видатних антиутопій Дж. Оруелла та О. Хакслі.

Методологія дослідження

Застосовуються теорія та метод дискурс-аналізу, історичний і філософсько-історичний метод компаративного аналізу, а також діалектичний, системно-логічний, аналітичний, синтетичний та структурний методи дослідження.

Результати

Загалом концепція «виклику та відповіді» була розроблена А. Тойнбі для пояснення механізму зростання та падіння цивілізації. Він вважав традиційні пояснення, які називали такими причинами довкілля, расу, лідерство, володіння землею, доступ до природних ресурсів, обмеженими і завузькими (Тойбі 1995, 59-70). Натомість учений шукав приховану внутрішню причину, через яку пояснюється суспільний успіх чи невдача. Під «викликом» А. Тойнбі мав на увазі якийсь непередбачуваний фактор чи подію, яка загрожувала групі людей аби спільноті відтворити минулий спосіб життя. Проте «виклик» не мав суцільно негативного значення. Він ніс у собі й зародок можливості. Під «відповіддю» малася на увазі дія, яка здійснювалася тією ж групою людей, щоб упоратися з новою ситуацією. «Виклик» виникає внаслідок багатьох речей – зростання населення, виснаження життєво важливих ресурсів, зміни клімату. Це було чимось, що ніхто свідомо не творив. «Відповідь» вимагала далекоглядності, лідерського керівництва та дій, аби подолати загрозу та створити основу для виживання й можливого процвітання. Аналізуючи великі цивілізації у своїй основній праці «Осягнення історії», А. Тойнбі використовував категорії «виклик» та «відповідь» для позначення основних загроз та дій, які вплинули на добробут усього народонаселення. Як уже було згадано, «виклик» несе загрозу самому виживанню існуючої системи. «Відповідь» може варіюватися від бездіяльності – до серйозних змін в умовах життя як окремих осіб, так і групи. Вона може втілюватися у новій технології, соціальній організації чи економічній діяльності або комбінації різних факторів. Разом із тим «відповідь» ніколи не можна було передбачити, про її результат можна було дізнатися лише з часом. Це був ризик, на який ішли люди, і він обертався або успіхом, або невдачею та поразкою.

Зміни у наш час тісно пов'язані з появою глобальної економіки, що залежить від швидких потоків інформації, технологій і капіталу. Вигоди є великими. Але такими ж великими і ненавмисними є наслідки – економічні, соціальні та екологічні. Економічна глобалізація тягне за собою регіональне безробіття та нові форми ендемічної бідності. Сучасний глобалізований світ в особі глобальної правлячої еліти,

включно з науковцями, намагається впроваджувати інститути глобального управління та скоординовано давати «відповіді» на глобальні проблеми, зокрема боротьби з бідністю, забезпеченням продовольством, енергетичними проблемами та ін.

Попри безліч публічних майданчиків та інституційних зустрічей, попри потужний технологічний і науковий розвиток західна цивілізація, зокрема в особі інтелектуалів Римського клубу визнає, що її наявна соціально-економічна система не може впоратися з глобальними проблемами і переживає глибоку інституційну кризу. Криза торкнулася усіх аспектів життя – моралі, політики, економіки, соціальної структури, демократичних інституцій та самої демократичної ідеології (Weizsäcker, Wijkman 2018, 2), в основу якої закладені цінності прав і свобод людини, громадянські та політичні права. Врешті-решт, історичні події всього спектру настільки переплелися й загострилися у 2022 році, що це позначилося на виборі відповідної теми дискурсу глобальної еліти під час Всесвітнього економічного Форуму у Давосі. Оголошеною темою усіх панелей дискусії була тема «Історія на поворотному пункті» («History at a Turning Point»). Як іронічно відзначив Марк Леонард, співзасновник та директор Європейської ради з міжнародних відносин: «напевно, дана назва знаменувала визнання того, що ми досягнули «кінця історії»» (Mark Leonard, 2022).

Концепт «кінця історії» для історичного періоду «після холодної війни», як відомо, запропонував Ф. Фукуяма. Він вважав, що з поразкою соціалізму для моделі західного економічного і політичного лібералізму не залишилося жодних життєздатних альтернатив. Тож Ф. Фукуяма припустив, що такий час є не просто черговим періодом післявоєнної історії, але «кінцем історії як такої, завершенням ідеологічної еволюції людства й універсалізації західної ліберальної демократії як остаточної форми правління» (Фукуяма, 1990, 134-135). Як іділічно уявлялося, утвердження подібного світового правління означатиме водночас завершення ери великих ідеологічних протистоянь, глобальних революцій та воєн. Якщо ж оголошувати, що такий «кінець історії» добіг кінця, то на мові політичних наук – це значить визнавати завершення «світового порядку» пост-холодної ери, і, як результат, спостерігати остаточну руйнацію ялтинсько-потсдамської міжнародної системи з поверненням до ери війн і великих протистоянь.

Криза демократії та соціальної довіри – це перетворення демократичних цінностей та її інститутів на дещо інше. Інше не обов'язково є протилежним до демократії, але воно не виключає такого. Історичну тенденцію перетворення держав ліберальних демократій на інше до себе британський учений К. Крауч називає рухом до «постдемократії» (Крауч, 2010). У такій гібридній формі всі риси демократії зберігаються (чи навіть у деяких аспектах вони підсилюються): свободні вибори, конкурентні партії, вільні публічні дебати, права людини, прозорість у діяльності держави. Але політика та уряд таких постдемократичних суспільств усе частіше опиняються під контролем привілейованих еліт та заможних груп, як це було у до-демократичний період. Соціальним наслідком такого, серед іншого, буде

ослаблення егалітаризму, оскільки зміщується баланс між працею та капіталом на користь останнього.

Директор Міжнародного центру з проблем інформаційної етики Р. Капурро вважає реальним процес перетворення сучасних «демократій» на медіакратію (Капурро 2010). Маючи доступ до інформаційних та комунікаційних технологій і широко їх використовуючи, привілейовані еліти концентрують всю повноту медійного впливу на медіатованих членів суспільства.

Схожу думку висловлює патріарх американської соціально-політичної думки Г. Кіссинджер. Він зауважує, що нові технології можуть наділити малі групи, що очолюють політичні та економічні структури, тією могутністю, яка дозволить обробляти і відстежувати інформацію, формувати суспільні дискусії і, деякою мірою, формулювати істину (Кіссинджер 2015, 219). Можна згадати адекватну такій ситуації оруеллівську формулу: «Все, що партія вважає правдою, є правдою». Суперечність сучасного «поворотного пункту» історії полягає в актуалізації небезпечних і репресивних тенденцій, поширенні дезінформації та «постправдивої» політики. У автора статті були спроби дослідити феномен «постправди» у попередніх публікаціях (Шоріна 2020, 114-121).

Технології, що використовують для реалізації демократичних прав та виступів, з однаковим успіхом можна використовувати для «стеження і придушення». Так, скажімо, сьогодні більшість публічних просторів у будь-якому великому місті перебуває під постійним відео спостереженням. З одного боку, цифрове спостереження в громадських місцях спрямоване, насамперед, на забезпечення охорони і безпеки, протидію випадковим або навмисним загрозам, таким, як злочинні дії або терористичні акти. Але, водночас, воно загрожує незалежності, анонімності та довірі, які складають основу демократичного суспільства. Нові технології дозволяють відслідковувати місцезнаходження окремих людей за допомогою систем радіочастотної ідентифікації (RFID) або ІКТ-імплантів і є непередбачуваними в плані можливих небезпек і переваг. Тому вони потребують особливо ретельного вивчення і контролю з боку громадськості.

Сила медіакомунікацій відкриває можливість, за умов постдемократії, здійснювати контроль за будь-якими матеріальними процесами, за поведінкою і думками як окремих людей, так і цілих колективів. Усе це дає підстави побоюватися реалізації у близькому майбутньому авторитарних і тоталітарних методів впливу та управління.

Не випадково у цьому зв'язку дедалі частіше у публічному просторі згадують похмурі тоталітарні антиутопії О. Хакслі та Дж. Оруелла. Спостерігається певна схожість реальності антиутопічних суспільств з їхнім всевладдям наукової та технологічної раціональності, але з придушенням демократичних прав і свобод індивідуальності, з картиною культури сьогодення. Так, Джин Сітон, професор історії ЗМІ та офіційний історик BBC, у 2017 році на сторінках статті в «The Guardian» поділилася своїм занепокоєнням: те, що раніше читали в книзі й мислили як щось «десь там» у минулому чи майбутньому, власне, на інтелектуальній дистанції «тепер здається інтимним, гірким та шокуєчим. ...Епоха постправди, безперечно,

має деякі риси антиутопічного світу Оруелла «1984»» (Seaton, Crook and Taylor 2017).

Особливе хвилювання викликають тенденції створення «нового порядку», або «нової нормальності» (К. Шваб), що втілюється у життя під впливом застосування обмежувальних карантинних заходів у боротьбі з COVID-19 та засобів контролю за життям та здоров'ям громадян; досвідом жорсткої політичної і медійної боротьби в середині американських еліт та на глобальному рівні; впровадження «системи соціального кредиту» у Китаї; «великим перезавантаженням» загалом, у якому тепер перебуває світ. Усі вони засвідчують кардинальну зміну стилю життя людей, в якій існує соціальна та моральнісна сегрегація людей, філософія та практика етатизму та глобального корпоративізму. Так, К. Шваб у книзі «COVID-19: велике перезавантаження» висуває ідею створення у посткарантинному майбутньому єдиної планетарної держави з єдиним світовим урядом. В економічній площині така держава буде централізовано управлятися гігантськими монополіями. Ще раніше К. Шваб закликав усвідомити новий імператив для бізнесу – «глобальне корпоративне громадянство». На його думку, у період зростання глобалізації та зменшення державного впливу саме на міжнародних бізнес-лідерах лежить відповідальність відносно сталого розвитку та зобов'язання вирішувати найважливіші глобальні виклики (Klaus Schwab 2008, 107). Перспективу подібного майбутнього передбачав О. Хакслі. Він вважав тенденцію до централізації влади і тоталітарного управління всіх урядів світу «майже безсумнівною».

Водночас, на думку англійського письменника, зміни політики та економіки не самі собою призводять до утворення «дивного нового світу». Найголовніша революція здійснюється силами біології, психології та педагогіки – наук про живу матерію та про людину, оскільки для свого втілення «дивний новий світ» уимагає нової людини. Тому перетворенню підлягає не стільки її зовнішній світ, а внутрішньо-особистий. Для перебування у стабільному глобально-централізованому світі людина має змінитися, насамперед, тілесно-антропологічно, морально-психологічно, світоглядно.

У науково-технологічному світі уряди, на переконання О. Хаклі, не діють грубими насильницькими примусовими методами, вони обирають більш ефективні і гнучкі прийоми. Усі нові методи сконцентровані навколо єдиного надзавдання: навіть правильне уявлення про «щастя». У чому же полягає його «секрет»? Його ідея – це вселення людям любові до того, що визначено їм «соціальною долею». Провідниками цієї психокультурної інженерії, відповідно до О. Хаклі, можуть стати надійна система евгеніки, яка вможливіє формування бажаного типу людини за допомогою прищеплення необхідних спадкових ознак, що, зі свого боку, передбачає створення «науки про відмінності між людьми». Безпосередні ж ідеологічні провідники залучення до «щастя» – система маніпуляції свідомістю і підсвідомістю, емоціями, бажаннями та мріями людей, заохоченням сексуальних та (удавано) індивідуальних свобод.

О. Хакслі давав загальний портрет цього «клієнтського» щасливого індивіда: він є дорослим у розумовій сфері і в робочі години, але немовлям у сфері почуттів і бажань; він живе у достатку і безпеці, не знає хвороб, його не лякає смерть, він не відає пристрасті та старості, у нього відсутні родинні стосунки, він відсторонений від любові і душевної прихильності дружби, у нього вилучена історична пам'ять. За умов збою такого «порядку», своє забуття він знаходить у наркотичних мареннях. Ця людина має обслуговувати машини, які повинні безперервно працювати, отже, і сама вона, зауважує О. Хакслі, повинна бути стабільною і надійною, як шестерінки та колеса.

Здавалось би, що сфера почуттєво-емоційна, мотиваційно-вольова менш за все здатні піддаватися скеровано-раціональному зовнішньому управлінню і більше за все належать індивідуальному світу людини. Так само, як і тіло людини належить і управляється із середини нею самою, є її індивідуальним тілом. Чи можна уявити собі таку реальність, яка все індивідуальне і особисте інкорпорує та підлаштовує під зовнішній вплив? Невже логіка раціонального безумства зможе настільки поневолити індивідів, як це зобразив О. Хакслі, й ці його пророцтва збудуться?

Обговорення

З огляду на філософію та літературу постмодернізму з його анти-фалло-лого-фоно-центризмом, принаймні, світоглядно, така підготовка ідейно-культурно гупродження є визнаною. Зокрема, політичні ініціативи впровадження в офіційних документах «гендерно-інклюзивної мови», немов би засвідчували повагу всіх гендерних ідентичностей через гендерно-нейтральні формулювання. Й відповідно, відкидали «традиційні» рольові моделі, родинні займенники і найменування, що є вже підтвердженням одного з реальних кроків у цьому напрямку. Неприйнятність сім'ї, єдиношлюбності було прикметною рисою безособового громадянина «дивного нового світу». І сучасна гнучка гендерна політика від демократичних партій, загалом, етика нарцисизму та гедонізму масової культури, здається, звільняє людину від цих традиційних «ідентичностей» та прихильності.

На зміну природи людини зазіхають сучасні наукові технології. Можна провести певні паралелі з інкубаторами Єдиної держави О. Хакслі із сучасним методом екстракорпорального запліднення – ЕКЗ. Ця процедура зараз не програмує розумові та фізичні дані дітей. Але, вочевидь, є намагання програмувати народжуваність, визначати у майбутньому стать дитини, її генетичні хвороби та ін. Сучасна естетична медицина, інструменти біохакингу – все спрямовано на відвернення від жахів «традиційного» життя з його природними недоліками та обмеженнями, серед яких є і хвороби, і старіння, і смерть. І це прагнення точно співпадає з «політикою щастя» у «дивному новому світі». Сучасні тенденції в культурі розваг та споживання мають на меті однакові цілі із задумами Єдиної Держави утопії – постійною невдоволеністю і речами, і собою, накопичуванням та безперервною зміною речей та власних уподобань для безперервного ж виробництва цих благ і послуг. У такій культурі

ідентичність людини набувається мірою, числом і ступенем ефективності спожитих речей та інформації, утилітарним сенсом спілкування і взаємин.

О. Хакслі у художньому творі не надав рецептів протидії сценаріям життя «під владою цього кошмару». Лише у передмові через п'ятнадцять років після виходу у світ роману він зізнався, що вірить у здоровий глузд і можливості іншого шляху організації суспільства. Економічно – у дусі децентралізації та учення Генрі Джорджа, політично – на принципах соціального самоуправління та кооперації, де наука і техніка були б підпорядкованими інтересам людей, а не навпаки; де релігія та філософія стали б розумними провідниками до осягнення Логосу, і шлях до нього був би справою розумного егоїзму – тобто мав як індивідуальну, так і колективну користь. Уникнення ж цих принципів, на думку письменника, робило б перспективу втілення «дивного нового світу» невідворотним.

Висновки

Хоча вірогідність передбачень О. Хакслі та Дж. Оруелла все більше наростає, чим пояснюється високий культурний і політичний запит на осмислення їхніх антиутопій, у людства все-таки зберігаються можливості для маневру. «Велике переозавантаження», яке окреслюють еліти, додатково доводить, що старі сценарії управління сучасним глобальним світом не спрацьовують, і йде пошук нових концепцій та алгоритмів. Але, водночас, це свідчить, що і ресурсів для наближення тоталітарної утопії у цих еліт так само не вистачає. О. Хакслі завершував свою передмову окресленням трьох шляхів розвитку: глобальний наднаціональний тоталітаризм у дусі утопії, національна тиранія та мілітаризм або третій шлях «здорового глузду». Історія знову перебуває на перетині серйозних альтернатив і знову людство потребує складання іспиту на свою історичну та культурну зрілість.

Список літератури

1. Ernst Ulrich von Weizsäcker, Anders Wijkman. 2018. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. Springer Science+Business Media LLC.
2. Klaus Schwab. Global Corporate Citizenship: Working With Governments and Civil Society. Foreign Affairs, Vol. 87, No. 1 (Jan. - Feb, 2008), pp. 107-118.
3. Mark Leonard. The decline and fall of Davos man / The European Council on Foreign Relations. Commentary 31 May 2022. <https://ecfr.eu/article/the-decline-and-fall-of-davos-man/>
4. Schwab Klaus, Malleret Thierry. Covid-19: the great reset. Forum Publishing 2020.
5. Seaton Jean, Crook Tim, Taylor D.J. Welcome to dystopia – George Orwell experts on Donald Trump. The Guardian 25 Jan 2017. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/25/george-orwell-donald-trump-kellyanne-conway-1984>
6. Sustainable Development The Challenge of Transition. / Editors: Jurgen Schmandt, Austin C. H. Ward. April 2000, 240 p.
7. Ward Marguerite. The founder of the World Economic Forum explains why 'a new mindset' is giving him hope for climate action, and shares which companies are getting it right Insider Apr 22, 2021 <https://www.businessinsider.com/wef-chief-klaus-schwab-bill-gates-right-about-climate-change-2021-4>
8. Гегель Г. Феноменология духа. Философия истории. М. : Эксмо, 2007. 880 с.
9. Капурро Р. Информационная этика. Информационное общество. 2010. Вып. 5. С. 6-15 <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/7c972fbc98fca119c32577dc0036bb4f>
10. Киссинджер Г. Мировой порядок». Москва: АСТ, 2015.

11. Колин Крауч. (2010) Постдемократия. М.: Высшая Школа Экономики (Государственный Университет). 192 с.
12. Тойнби, Арнольд. Дослідження історії. Том 1 / пер з англ. В. Шовкуна. К.: Основи, 1995. 614 с.
13. Фукуяма Ф. Конец истории? *Вопросы философии*. 1990. № 3. С. 134–148.
14. Хаксли О. О, дивный новый мир / пер. с англ. СПб.: Амфора, 1999. 541 с.
15. Шоріна Т. Г. Постправа як реальність девальвованої культури в епоху кризи сучасної демократії. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Т. 31 (1), 2020. С. 114–121. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.31.14838>.

References

1. Fukuyama, Francis. 1990. "Konetsistorii?" ["The End of History?"]. *Voprosy filosofii, Issues of Philosophy* 3: 134–148.
2. Gegel, Georg. 2007. *Fenomenologiya dukha. Filosofiya istorii* [The Phenomenology of Spirit. Introduction to the philosophy of history]. Moscow: Ehksmo.
3. Kapurro, Rafeahl. 2010. "Informatsiyna etyka" ["Information Ethics"]. *Informatsiynne suspilstvo. Information Society* 5: 6-15. Retrieved from <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/7c972fbc98fca119c32577dc0036bb4f>
4. Khakslі, Oldos. 1999. *O, divnyy novyy mir* [Brave New World]. Spb: Amfora.
5. Kissindzher, Genri. 2015. *Svitovyy poryadok* [World order]. Moscow: AST.
6. Krauch, Kolin. 2010. *Postdemokratiya* [Post-democracy]. Moscow: Vysshaya Shkola Ekonomiki.
7. Leonard, Mark. "The decline and fall of Davos man". European Council on Foreign Relations. May 31, 2022. <https://ecfr.eu/article/the-decline-and-fall-of-davos-man/>

T. G. Shorina

КАТЕГОРИИ «ВЫЗОВ» И «ОТВЕТ» КАК ОТРАЖЕНИЕ СИТУАЦИИ «ИСТОРИЧЕСКОГО ПОВОРОТА»: ПОИСКИ «НОВОЙ НОРМАЛЬНОСТИ» И НЕГАТИВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье исследуется дискурс о современной исторической ситуации. Согласно признанию западного политического класса, история достигла «поворотного пункта» и требует реализации «новой нормальности». Будущее имеет противоречивые тенденции: оно может привести к углублению глобального кризиса или к «большой перезагрузке» системы ценностей и приоритетов всех сфер жизни. Современный исторический процесс со стороны экономики характеризуется как «системный кризис капитализма»; со стороны геополитики – как «кризис либеральной модели мирового порядка» и «конец глобализации» и т. д. Предпринимается попытка экстраполировать категорию «вызов» на историческую ситуацию «поворотного пункта», о которой извещают мировые лидеры, и отследить негативные тенденции либерального мирового порядка, в том числе, через призму предсказаний антиутопий Дж. Оруэлла и А. Хаксли.

Ключевые слова: исторический поворотный пункт; новая нормальность; глобализация; мировой порядок; западная демократия и либерализм; постдемократия, вызов и ответ; история; философия истории; антиутопии; постправа; дезинформация; мировой кризис; цивилизация.

T. Shorina

“CHALLENGE AND RESPONSE” CATEGORIES AS A REFLECTION OF THE SITUATION OF A “HISTORICAL TURN”: SEARCHING FOR A “NEW NORMALITY” AND NEGATIVE TRENDS OF MODERN CIVILIZATION

Introduction. In the paper, we turn to the "call and response" theory proposed by the historian Arnold J. Toynbee for a philosophical understanding of historical research. **The aim** is to analyze the Western discourse of the current situation. **The tasks.** An attempt is made to extrapolate the category of "challenge" to the historical situation of the "turning point", which world leaders announce, and to trace the negative trends of the liberal world order, including through the prism of the dystopian predictions of George Orwell and Aldous Huxley. **Research results.** The future has contradictory trends: it may lead to a deepening of the global crisis or a "big reset" of the system of values and priorities in all spheres of life. The modern historical process is characterized by the economy as a "systemic crisis of capitalism". From the side of geopolitics as "the crisis of the Western liberal model of the world order" and "the end of globalization". On the political side, the crisis is characterized by post-democracy, mediocrity, and post-truth. On the social side, it is characterized by a crisis of labor institutions and the "social contract", an increase in injustice and endemic poverty, etc. All of the above indicates a fundamental change in the way of life of people, in which there is social and moral segregation of people, the philosophy and practice of etatism, and global corporatism. **Discussion.** More and more comparisons are being made between the tendencies of modern history and the gloomy plots of well-known anti-utopian works by A. Huxley and J. Orwell. According to A. Huxley, changes in politics and the economy do not lead to the formation of a "brave new world". The most important revolution is being carried out by the forces of biology, psychology, and pedagogy since implementing a "Brave new world" requires a new person. To stay in a stable globally centralized world, a person must primarily change bodily-anthropologically, morally-psychologically, and ideologically. Modern trends in the culture of entertainment and consumption have the same goals as the "One State" plans from A. Huxley's utopia. **Conclusion.** Although the probability of the predictions of A. Huxley and G. Orwell are growing humanity still retains room for maneuvering and for a productive creative "response". The "Great Reset", outlined by the elites, additionally proves that there is a search for new concepts and algorithms. But at the same time, this indicates that the elites also lack the resources to bring a totalitarian utopia closer. A. Huxley concluded his preface by defining three paths of development: global supranational totalitarianism in the spirit of utopia, national tyranny, and militarism, or the third path of "common sense". History is again at the crossroads of serious alternatives, and again humanity needs to pass an exam for its historical and cultural maturity.

Keywords: historical turning point, new normality, globalization, world order, Western democracy and liberalism, post-democracy, challenge and response, story, philosophy of history, dystopia, post-truth, disinformation, world crisis, civilization.

8. Seaton, Jean, Crook, Tim and DJ Tailor. "Welcome to dystopia – George Orwell experts on Donald Trump". January 25, 2017. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/25/george-orwell-donald-trump-kellyanne-conway-1984>

9. Schwab, Klaus and Thierry Malleret. 2020. "Covid-19: the great reset". Forum publishing.

10. Schwab, Klaus. 2008. "Global Corporate Citizenship: Working With Governments and Civil Society" *Foreign Affairs*, Vol. 87, No. 1: 107–118.

11. Shorina, Tetiana. 2020. "Postpravda yak realist devalvovanoi kultury v epokhu kryzy suchasnoyi demokratiyi" ["Post-truth as a reality of a devalued culture in the era of the crisis of modern democracy"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatorsnogo universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 1(31): 145–152. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.31.14838>

12. Sustainable Development The Challenge of Transition. 2000. Edited by J. Schmandt and C.H. Ward. Cambridge University Press.

13. Toynbi, Arnold. 1995. *Doslidzhennya istoriyi* [A Study of History]. Vol. 1. Kyiv: Osnovy.

14. Ward, Marguerite. "The founder of the World Economic Forum explains why 'a new mindset' is giving him hope for climate action, and shares which companies are getting it right". *Insider*. April 22, 2021. <https://www.businessinsider.com/wef-chief-klaus-schwab-bill-gates-right-about-climate-change-2021-4>

15. Weizsäcker, Ernst, and Anders Wijkman. 2018. *Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. New York: Springer Science+Business Media LLC. http://filipmalinowski.net/Club_Of_Rome-report-2018_ComeOn.pdf.